

ОЦІНКА УЧАСТІ ГАЛУЗЕЙ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНИХ ЛАНЦЮГАХ СТВОРЕННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

©2020 ХАУСТОВА В. Є., РЕШЕТНЯК О. І., ПОЛЯКОВА О. Ю., ШЛИКОВА В. О.

УДК 330.5.057.7
JEL Classification: F15

Хаустова В. Є., Решетняк О. І., Полякова О. Ю., Шликова В. О.

Оцінка участі галузей промисловості України в глобальних ланцюгах створення доданої вартості

Мета статті полягає в оцінці участі галузей промисловості України в глобальних ланцюгах створення доданої вартості та визначенні перспектив інтенсифікації цих процесів. Методи дослідження: статистичний аналіз, порівняння, графічний аналіз. Визначено підвищення ролі обсягів експорту продукції з високою доданою вартістю, а також їх вбудовування в глобальні ланцюжки виробництва доданої вартості. Запропоновано методичний підхід до оцінки участі галузей промисловості України в глобальних ланцюгах створення доданої вартості, який дозволяє визначити стан залучення країни в процес міжнародного розподілу праці за окремими галузями промисловості. Проведено аналіз структури експорту галузей промисловості України та визначено галузі, які мають суттєву частку експорту в загальному експорті та в структурі випуску. Розраховано основні індикатори участі країни у глобальних ланцюгах доданої вартості, а саме: національна додана вартість у експорті країни по галузях промисловості, внесок окремих галузей економіки в національну додану вартість валового експорту, частка національної доданої вартості експорту галузей в загальній національній доданій вартості валового експорту. Проведено позиціонування галузей промисловості в площині координат «частка в структурі експорту – частка національної доданої вартості в експорті». Визначено, що частка національної доданої вартості в експорті галузей добувної промисловості України вища порівняно з середнім показником країн світу, які було досліджено, тоді як у галузях обробної промисловості – нижчий, що підтверджує практичну відсутність наукомістких й інноваційних стадій виробництва обробної промисловості, що поглиблює спеціалізацію в експорті продукції низького ступеня переробки. Обґрунтовано напрями раціональної інтеграції економіки України у глобальні ланцюги створення вартості. Запропоновано заходи державної політики щодо інтенсифікації залучення українських товаровиробників у глобальні ланцюги доданої вартості.

Ключові слова: національна додана вартість в експорті, ланцюг створення доданої вартості, галузь промисловості.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-3-73-85>

Рис.: 12. **Табл.:** 1. **Формул.:** 3. **Бібл.:** 14.

Хаустова Вікторія Євгенівна – доктор економічних наук, професор, в. о. заступника директора з наукової роботи Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: v.khaust@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5895-9287>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/Q-9045-2016>

SPIN: <http://elibrary.ru/3860-8086>

Scopus Author ID: 84930494392

Решетняк Олена Іванівна – кандидат економічних наук, доцент, докторант, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна) доцент, кафедра міжнародної електронної комерції та готельно-ресторанного бізнесу, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: reshetele@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1183-302X>

Полякова Ольга Юріївна – кандидат економічних наук, доцент, завідувач сектора макроекономічного аналізу та прогнозування відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: polya_o@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8207-3198>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/F-3460-2015>

Шликова Вікторія Олександрівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник сектора макроекономічного аналізу та прогнозування відділу макроекономічної політики та регіонального розвитку, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пров. Інженерний, 1а, 2 пов., Харків, 61166, Україна)

E-mail: v.shlykova@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3297-4649>

UDC 330.5.057.7

JEL Classification: F15

Khaustova V. Y., Reshetnyak O. I., Poliakova O. Y., Shlykova V. O. Assessment of the Ukrainian Industries' Participation in Global Value Added Chains

The article aims at assessing the Ukrainian industries' participation in global value-added chains and identifying prospects for intensifying these processes. The research methods used are the following: statistical analysis, comparison, and graphical analysis. The rise of the role of exporting products with high added value, as well as that of their integration into global value creation chains has been identified. A methodical approach to assessing the Ukrainian industries' participation in global value creation chains is proposed, making it possible to determine the level of the country's involvement in the process of international labor division by industries. The export pattern of Ukrainian industries has been analyzed, and the industries that have a significant export share in total exports and in the output composition have been identified. The main indicators of the country's participation in global value-added chains have been calculated, namely: the national value added in the country's exports by industry; the contribution of certain sectors of the economy to the national value added of gross exports; the share of the total national gross exports value added accounting for the national value added in specific industries. The positioning of industries in the plane of coordinates 'share in the exports pattern – share in the national value added in exports' has been carried out. It has been determined that the share of national value added in the exports of Ukrainian extractive industries is higher than the average one in the countries surveyed, while in the manufacturing sphere it is lower, which confirms the nearly total lack of knowledge-intensive and innovative stages of manufacturing in the latter, thus raising the share of low-grade products in exports. Several directions of the rational integration of Ukraine's economy into global value added chains have been suggested. State policy measures to intensify the involvement of Ukrainian producers in global value added chains have been designed.

Keywords: industry, national value added in exports, value creation chain.

Fig.: 12. **Tabl.:** 1. **Formulae:** 3. **Bibl.:** 14.

Khaustova Viktoriia Ye. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Acting Deputy Director for Research of the Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: v.khaust@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5895-9287>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/Q-9045-2016>

SPIN: <http://elibrary.ru/3860-8086>

Scopus Author ID: 84930494392

Reshetnyak Olena I. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Candidate on Doctor Degree, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine) Associate Professor, Department of International E-Commerce and Hotel and Restaurant Business, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: reshetele@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-1183-302X>

Poliakova Olha Yu. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Head of the Sector of Macroeconomic Analysis and Forecasting, Department of Macroeconomic Policy and Regional Development, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: polya_o@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8207-3198>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/F-3460-2015>

Shlykova Viktoriia O. – Candidate of Sciences (Economics), Senior Research Fellow of the Sector of Macroeconomic Analysis and Forecasting, Department of Macroeconomic Policy and Regional Development, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (2 floor 1a Inzhenernyi Ln., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: v.shlykova@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3297-4649>

Вступ. У сучасних умовах поглиблення глобалізаційних процесів підвищується роль зовнішньої торгівлі завдяки розгляданню національної економіки не як окремої господарської системи, а як системного комплексу взаємозв'язків суб'єктів господарювання на світовому ринку. Останні тенденції розвитку світової торгівлі характеризуються підвищенням впливу інтернаціоналізації та фрагментації виробництва на зростання взаємозалежності країн у рамках глобальних ланцюжків доданої вартості. Це обумовлює залежність довгострокового соціально-економічного розвитку країни від інтеграції галузей промисловості країни у світову економіку, обсягів експорту продукції з високою доданою вартістю, а також їх вбуду-

вання в глобальні ланцюжки виробництва доданої вартості. Таким чином, вираш країни від зовнішньої торгівлі визначається її участю у вертикальній спеціалізації на світовому ринку та забезпеченням створення доданої вартості. Низький рівень національної доданої вартості в експорті окремих галузей промисловості характеризує високий рівень залежності галузі від імпортичних поставок. Оцінку доданої вартості в експорті, незважаючи на зростання затребуваності у економістів і фахівців-практиків, неможливо провести в рамках традиційної статистики зовнішньоекономічної діяльності, яка фіксує валові експортні й імпортичні потоки у вартісному та фізичному обсягах між національними економіками. Попит на статистичну інфор-

мацію щодо міжнародної торгівлі доданою вартістю обумовив створення у 2013 р. відповідної бази даних (TiVA) Організацією економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) спільно зі Світовою організацією торгівлі (СОТ). База даних TiVA містить 46 показників по 64 країнах світу (Україна до цієї бази даних не входить) та 34 секторах промисловості та послуг.

Використання інформації про торгівлю доданою вартістю дозволяє підвищити ступінь обґрунтування економічної політики країни: підвищити точність оцінки відкритості економіки, впливу національної валюти на зовнішньоторговельні потоки, визначення джерел зростання конкурентоспроможності національної продукції на зовнішніх ринках.

Актуальність проблематики оцінки торгівлі доданою вартістю підтверджується в роботах багатьох авторів. Так, в одному з перших досліджень, що присвячені питанням торгівлі доданою вартістю, є робота Д. Хаммелса, Дж. Іші та К. Йі [1], в якій обґрунтовується необхідність визначення іноземного компонента в експорті. Запропонований в дослідженні [1] підхід отримав розвиток у роботах Р. Купмана та З. Ванга [2], Р. Джонсона [3], Екс. Чена [4], в яких на основі матриці Леонтьєва «Витрати – випуск» пропонуються методики вивчення національної доданої вартості в експорті, в тому числі створеної в різних секторах економіки. У спеціальному дослідженні ЮНКТАД [5], яке було опубліковано в 2013 р., визначено взаємозв'язок між участю в ланцюжках доданої вартості й економічним розвитком країн світу. Оцінка впливу національної доданої вартості в експорті на економічний розвиток країн світу аналізується у роботі М. Кизима [6; 7], а країн, які не увійшли до бази даних TiVA (наприклад, Білорусь), розглядається в роботах А. Бикова [8; 9], І. Троцицької [10] та ін. Але, як показав аналіз літературних джерел, для економіки України більшість індикаторів, які пропонує база TiVA, не розраховувалося, тому актуальною є оцінка участі окремих галузей промисловості України в глобальних ланцюгах створення доданої вартості та визначення стану залучення країни в процес міжнародного розподілу праці.

Мета статті полягає в оцінці участі галузей промисловості України в глобальних ланцюгах створення доданої вартості та визначенні перспектив інтенсифікації цих процесів.

Викладення результатів дослідження. Методичний підхід до оцінки участі галузей промисловості України в глобальних ланцюгах створення доданої вартості містить такі етапи:

1. Аналіз структури експорту галузей промисловості України та визначення галузей, які мають суттєву частку експорту в загальному експорті та структурі випуску.
2. Оцінка частки національної доданої вартості в експорті за галузями промисловості України. На основі показників торгівлі ОЕСР доданою вартістю (TiVA) [11] розраховуються основні індикатори участі країни у глобальних ланцюгах доданої вартості (в дослідженні не здійснюється ідентифікація окремих країн-партнерів, аналізується сукупний експорт за галузями промисловості та сільського господарства):

- національна додана вартість у експорті країни по галузі і промисловості, яка характеризує додану вартість, що створюється експортуючою галуззю в процесі виробництва, а також будь-яку додану вартість, що надходить від вітчизняних постачальників, втілену в експорті:

$$EXGR_DVA_i = V \cdot B \cdot EXGR_i, \quad (1)$$

де V – вектор розмірності $K \times 1$, кожний елемент якого дорівнює питомій вазі валової доданої вартості галузей країни;

B – глобальна матриця повних матеріальних витрат, які відповідають країні, без урахування вартості імпорту:

$B = (I - A)^{-1}$, A – глобальна матриця прямих матеріальних витрат;

$EXGR_i$ – валовий експорт i -го вектора розмірності $K \times 1$, в якому всі елементи дорівнюють нулю, за винятком того, що відповідає галузі i ;

- внесок i -ї галузі в національну додану вартість валового експорту. Показник відображає частку в загальній національній доданій вартості валового експорту національної доданої вартості експорту i -ї галузі:

$$EXGR_DVASH_i = \frac{EXGR_DVA_i}{EXGR_i} \times 100; \quad (2)$$

- частка національної доданої вартості експорту i -ї галузі в загальній національній доданій вартості валового експорту:

$$EXGR_TDVIND_i = \frac{EXGR_DVA_i}{\sum_i EXGR_DVA_i} \times 100. \quad (3)$$

3. Позиціонування галузей промисловості у квадрантах матриці в площині координат «частка в структурі експорту – частка національної доданої вартості в експорті». В результаті визначаються галузі промисловості, які мають частку в структурі експорту та частку національної доданої вартості в експорті вище за середній рівень по економіці країни. Для цих галузей здійснюється порівняння частки національної доданої вартості в експорті з іншими країнами світу.

4. Обґрунтування раціональної інтеграції економіки України у глобальні ланцюги створення вартості.

Відповідно до запропонованого методичного підходу на підставі аналізу даних матриці «Витрати – випуск» України за даними 2018 р. здійснено рейтингування галузей промисловості (для порівняння в аналіз включено також галузь сільського, рибного та лісового господарства) за показником частки галузі в структурі експорту (рис. 1).

За даними рейтингу, найбільшу частку в структурі експорту промисловості України в 2018 р. має металургійне виробництво (18,27 %), на другому місці – сільське, лісове та рибне господарство (16,72 %), на третьому – ви-

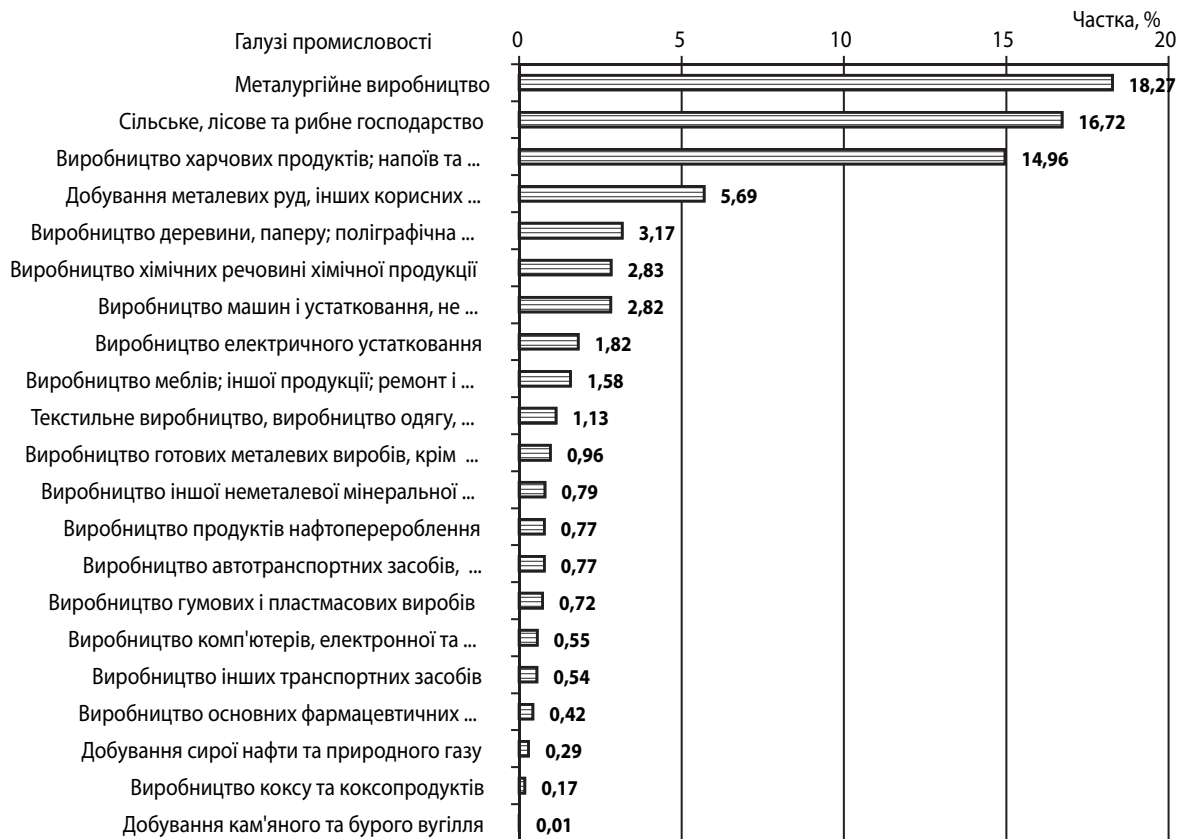

Рис. 1. Рейтинг галузей промисловості за показником частки в структурі експорту за даними 2018 р.

Джерело: розраховано авторами за даними [12]

робництво харчових продуктів та напоїв (14,96 %). Необхідно зазначити, що високотехнологічні галузі промисловості – виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, а також виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів мають незначну частку в структурі експорту (відповідно 0,55 % та 0,45 %).

Дослідження частки експорту у випуску окремих галузей промисловості та сільського, лісового та рибного господарства показало, що найбільша частка експорту у випуску – у металургійного виробництва (63,57 %), виробництво електричного устаткування – на другому місці в рейтингу (60,45 %), виробництво машин та устаткування – на третьому (59,65 %) за даними 2018 р. Рейтинг галузей промисловості та сільського, лісового та рибного господарства за показником частки експорту в випуску галузей економіки наведено на рис. 2.

Також було розраховано показник частки національної доданої вартості в експорті галузей промисловості та сільського, лісового та рибного господарства, який характеризує вклад окремих галузей економіки в глобальні ланцюги доданої вартості. Рейтинг галузей промисловості за цим показником наведено на рис. 3.

Так, частку національної доданої вартості в експорті більшу за середнє значення (62,21 %) мають такі галузі промисловості: добування кам'яного та бурого вугілля (85,57 %), добування сирової нафти та природного газу

(82,91 %), виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції (79,46 %), виробництво харчових продуктів; напоїв та тютюнових виробів (76,99 %), металургійне виробництво (76,77 %), добування металевих руд, інших корисних копалин та розроблення кар'єрів; надання допоміжних послуг у сфері добувної промисловості та розроблення кар'єрів (75,54 %), сільське, лісове та рибне господарство (71,01 %), виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування (70,26 %), виробництво деревини, паперу; поліграфічна діяльність та тиражування (65,59 %), виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів (65,53 %), виробництво меблів; іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування (64,62 %) та виробництво інших транспортних засобів (63,84 %). Інші галузі промисловості мають високий рівень залежності від імпортованих поставок, який перевищує середній рівень національної валової доданої вартості в експорті за галузями промисловості України.

Також доцільно сприяти науковому забезпеченню зростання тих галузей промисловості, які мають більшу частку в структурі експорту та частку в структурі національної доданої вартості експорту порівняно з іншими галузями економіки.

Розрахунок коефіцієнта кореляції Пірсона між структурою експорту та часткою національної доданої вартості в експорті галузей промисловості показав відсутність ко-

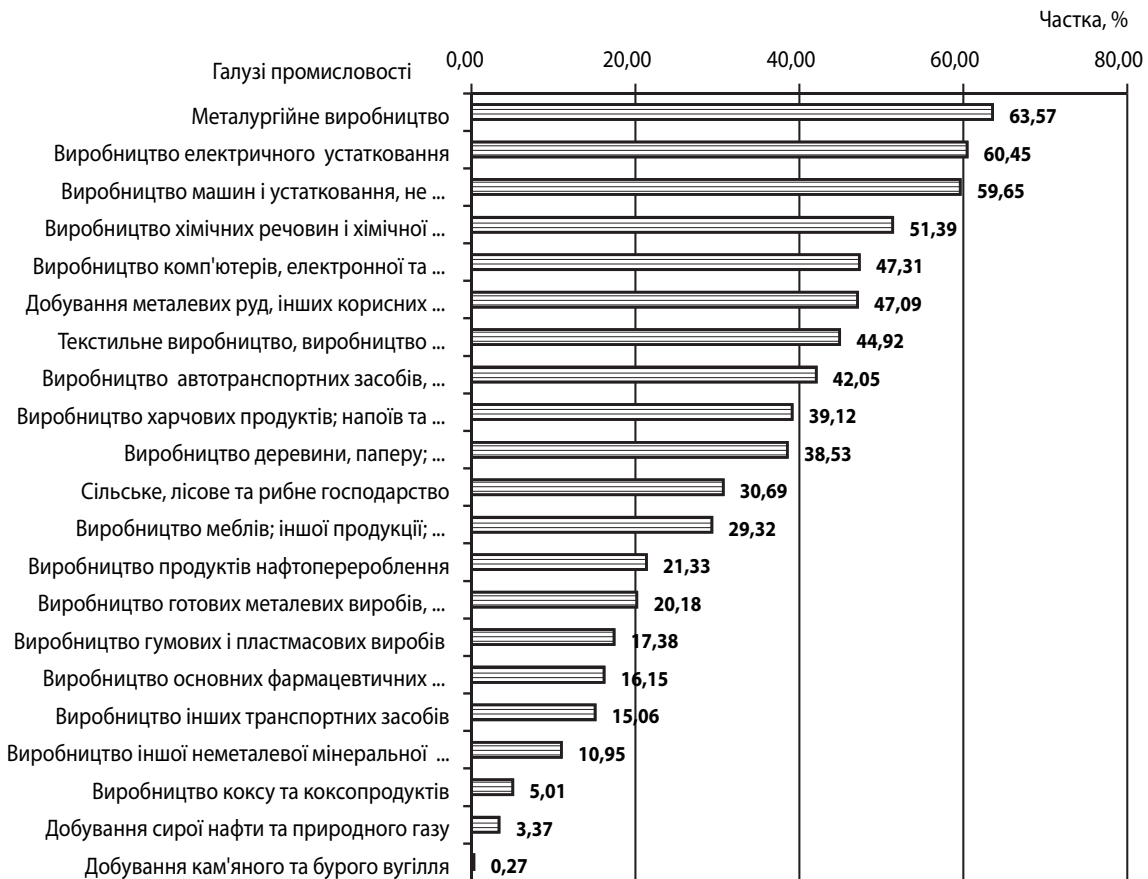

Рис. 2. Рейтинг галузей промисловості за показником частки експорту у випуску окремих галузей промисловості

Джерело: розраховано авторами за даними [12]

реляційного зв'язку (-0,03), що дає змогу здійснити позиціонування галузей промисловості у квадрантах матриці в площині координат «частка в структурі експорту – частка національної доданої вартості в експорті».

Матриця позиціонування галузей промисловості в площині координат «частка в структурі експорту – частка національної доданої вартості в експорті» у 2018 р. складається з чотирьох квадрантів: I – «частка в структурі експорту нижче 1,22 % – частка національної доданої вартості в експорті нижче 62,21 %»; II – «частка в структурі експорту вище 1,22 % – частка національної доданої вартості в експорті нижче 62,21 %»; III – «частка в структурі експорту нижче 1,22 % – частка національної доданої вартості в експорті вище 62,21 %»; IV – «частка в структурі експорту вище 1,22 % – частка національної доданої вартості в експорті вище 62,21 %». Позиціонування галузей промисловості України у квадрантах матриці в площині координат «частка в структурі експорту – частка національної доданої вартості в експорті» в 2018 р. наведено в табл. 1.

На підставі проведеного позиціонування галузей промисловості до квадранта IV, який характеризує частки в структурі експорту та національної доданої вартості експорті вище за середній рівень, віднесено такі галузі: виробництво харчових продуктів; напоїв та тютюнових виробів; металургійне виробництво; добування металевих руд, інших корисних копалин та розроблення кар'єрів; надання допоміжних послуг у сфері добувної промисловості та роз-

роблення кар'єрів; сільське, лісове та рибне господарство; виробництво деревини, паперу; поліграфічна діяльність та тиражування.

Таким чином, для забезпечення розвитку економіки країни необхідно більшу увагу приділяти тим галузям промисловості, які забезпечують високу частку в структурі експорту та мають високу частку національної доданої вартості в експорті.

Наступним кроком аналізу є порівняння національної доданої вартості в експорті галузей промисловості, які забезпечують зростання експорту та національної доданої вартості в експорті з іншими країнами світу.

Для зіставлення частки національної доданої вартості в експорті України з аналогічними показниками країн світу використовується база даних з торгівлі доданою вартістю (TiVA) [12]. Так, за показником національної доданої вартості в експорті (рейтинг країн світу наведено на рис. 4) Україна займає 19 місце (83,6 %), що вище за середній рівень (73,4 %).

Дослідження частки національної доданої вартості в експорті за окремими галузями економіки показали, що в галузі сільського, лісового та рибного господарства Україна посідає 38 місце серед 65 країн світу (80,8 %), що менше за середній рівень (88,3 %) (рис. 5).

У галузі «Видобуток корисних копалин неенергетичної продукції» Україна посідає 20 місце серед 65 країн світу (86,5 %), що вище за середній рівень (73,4 %) (рис. 6).

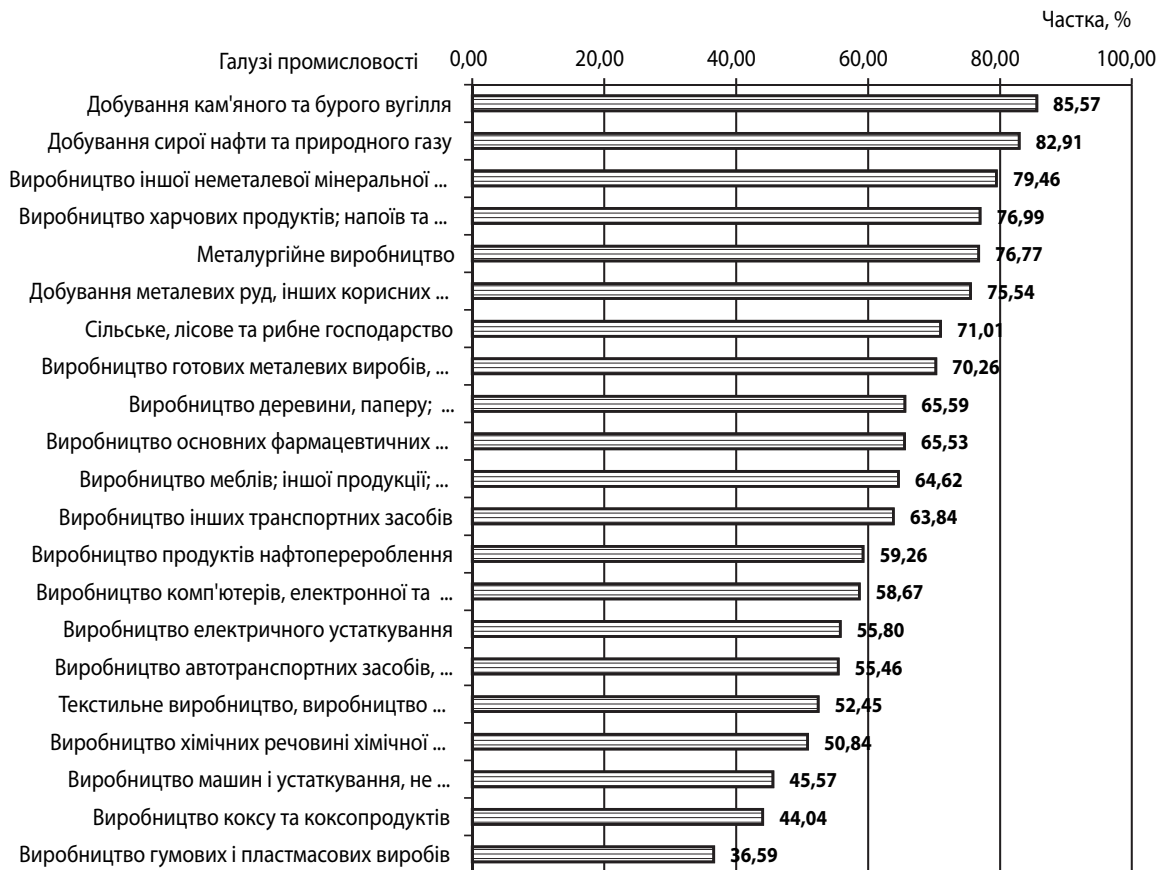

Рис. 3. Рейтинг галузей промисловості за часткою національної доданої вартості в їх експорті

Джерело: розраховано авторами за даними [12]

Таблиця 1

Матриця позиціонування галузей промисловості України у квадрантах площині координат «частка в структурі експорту – частка національної доданої вартості в експорті» у 2018 р.

Показник		Частка в структурі експорту, %	
		Нижче за середній рівень 1,22 %	Вище за середній рівень 1,22 %
Частка національної доданої вартості в експорті, %	Вище за середній рівень (62,21 %)	<ul style="list-style-type: none"> добування кам'яного та бурого вугілля; добування сирої нафти та природного газу; виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції; виробництво готових металевих виробів, крім машин і устаткування; виробництво основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів; виробництво меблів; іншої продукції; ремонт і монтаж машин і устаткування; виробництво інших транспортних засобів 	<ul style="list-style-type: none"> виробництво харчових продуктів; напоїв та тютюнових виробів; металургійне виробництво; добування металевих руд, інших корисних копалин та розроблення кар'єрів; надання допоміжних послуг у сфері добувної промисловості та розроблення кар'єрів; сільське, лісове та рибне господарство; виробництво деревини, паперу; поліграфічна діяльність та тиражування
	Нижче за середній рівень (62,21 %)	<ul style="list-style-type: none"> текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри та інших матеріалів; виробництво комп'ютерів, електронної та оптичної продукції; виробництво електричного устаткування; виробництво автотранспортних засобів, причепів і напівпричепів; виробництво продуктів нафто перероблення; виробництво гумових і пластмасових виробів; виробництво коксу та кокспродуктів 	<ul style="list-style-type: none"> виробництво машин і устаткування, не віднесені до інших угруповань; виробництво хімічних речовин і хімічної продукції

Джерело: розраховано авторами за даними [12]

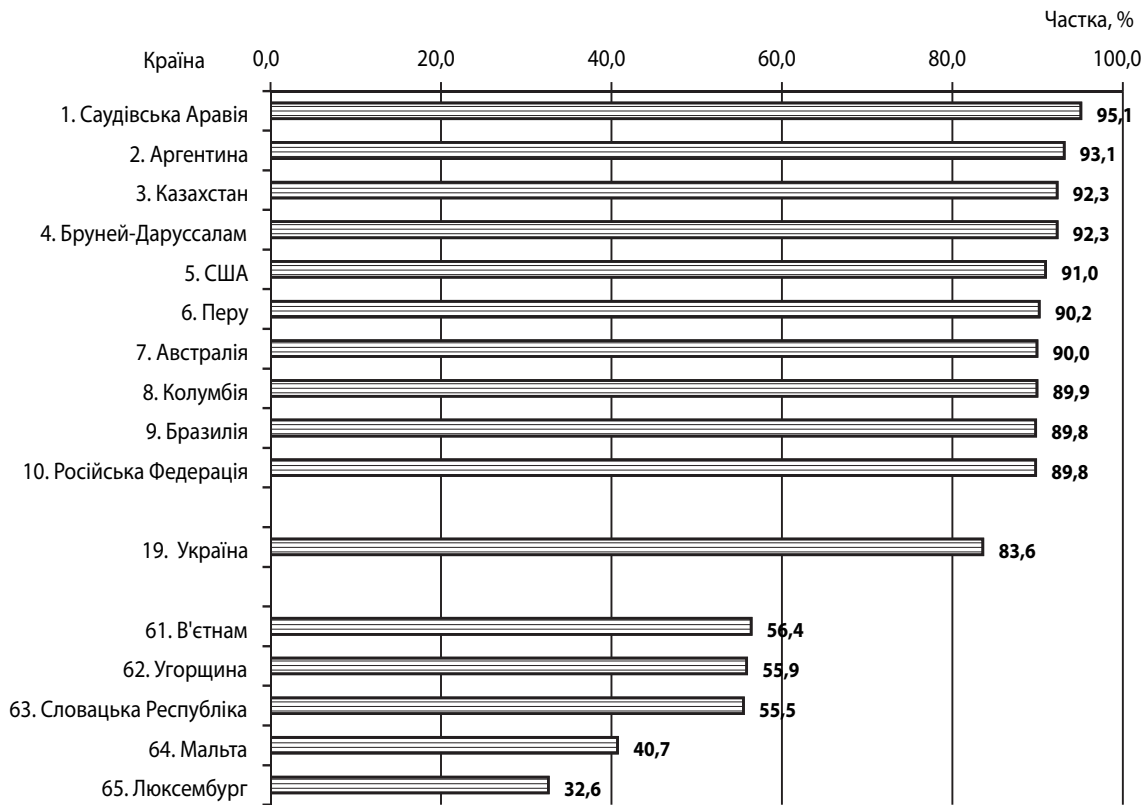

Рис. 4. Частка національної доданої вартості в експорті країн світу за даними 2018 р.

Джерело: розраховано авторами за даними [12; 13]

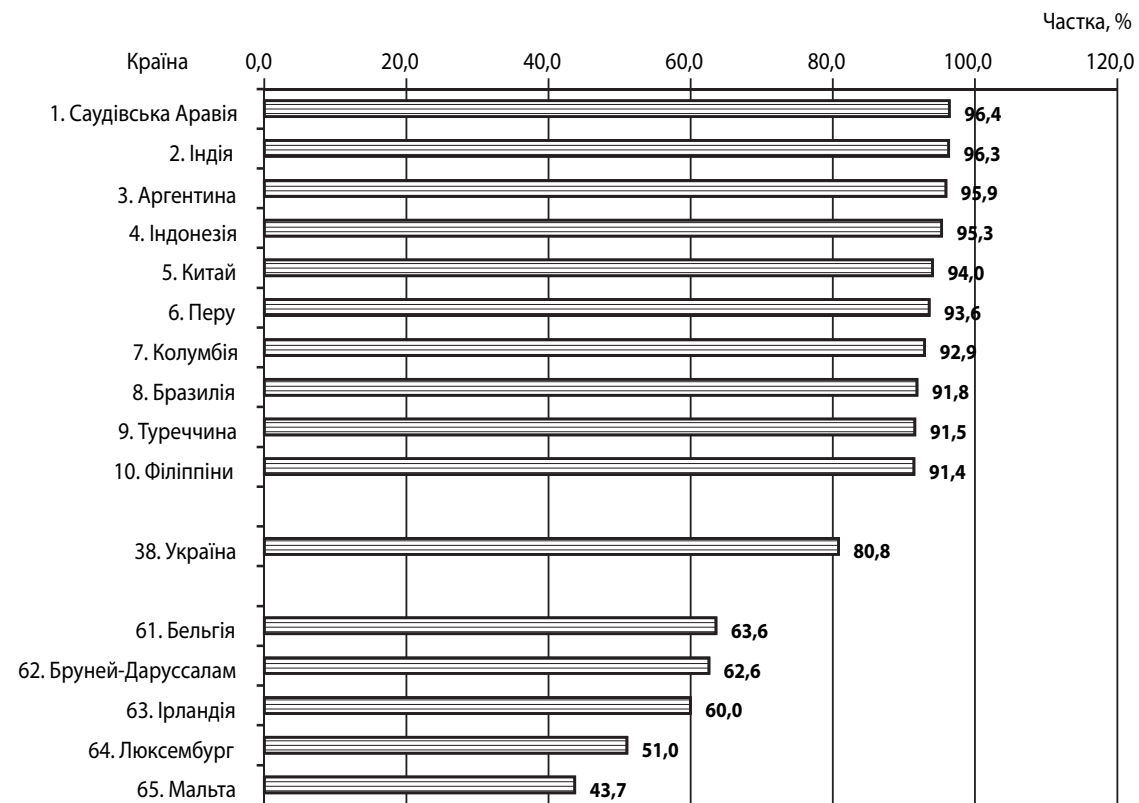

Рис. 5. Частка національної доданої вартості в експорті країн світу в галузі «Сільське, лісове та рибне господарство» у 2018 р.

Джерело: розраховано авторами за даними [12; 13]

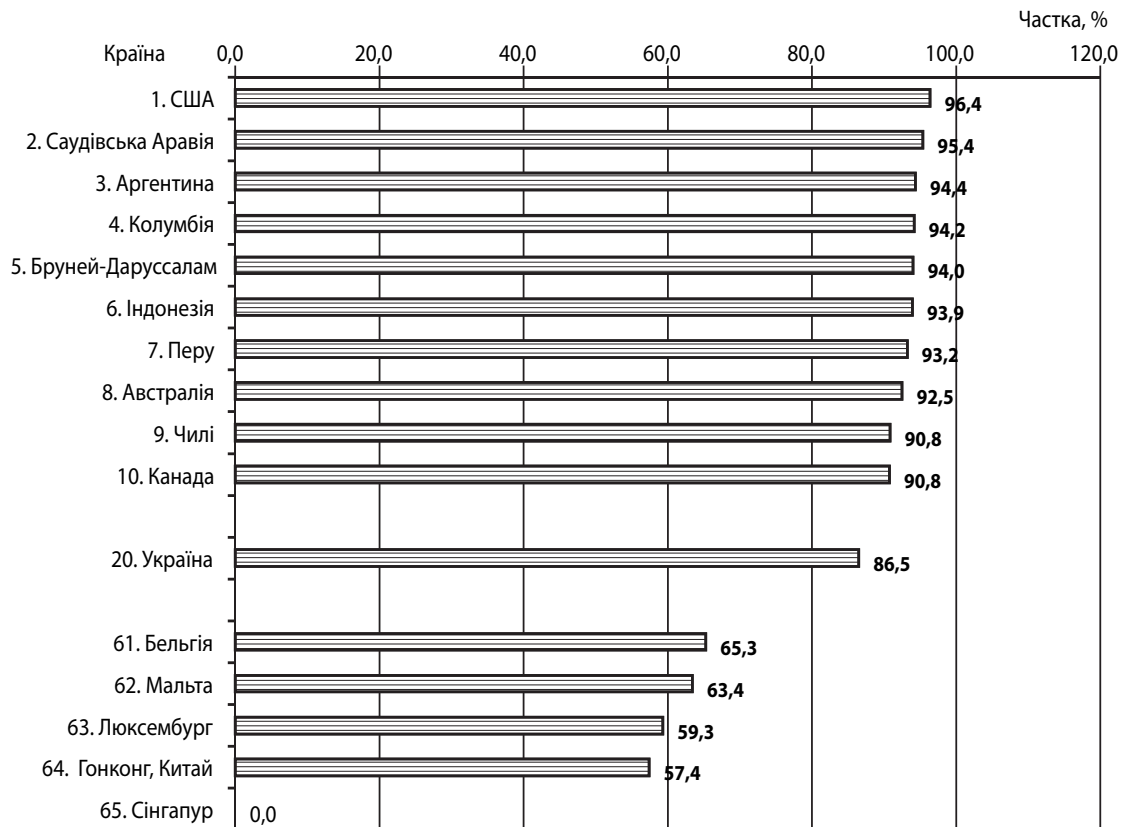

Рис. 6. Частка національної доданої вартості в експорті країн світу в галузі «Видобуток корисних копалин неенергетичної продукції» у 2018 р.

Джерело: розраховано авторами за даними [12; 13]

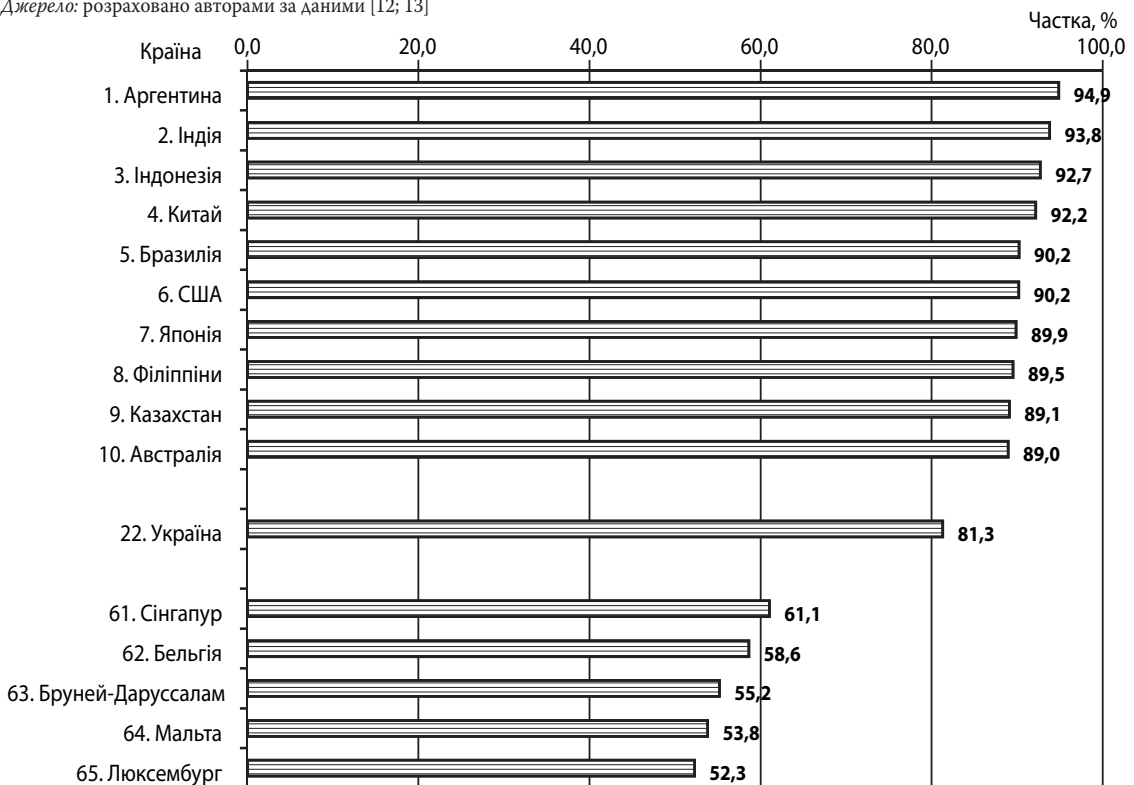

Рис. 7. Частка національної доданої вартості в експорті країн світу в галузі «Харчові продукти, напої та тютюн» у 2018 р.

Джерело: розраховано авторами за даними [12; 13]

У галузі виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюну Україна посідає 22 місце серед 65 країн світу (81,5 %), що також вище за середній рівень (76,9 %) (рис. 7).

У галузі виробництва хімічних і фармацевтичних продуктів Україна посідає 45 місце серед 65 країн світу (65,2 %), що нижче за середній рівень (77,6 %) (рис. 8).

У галузі виробництва металів Україна посідає 45 місце серед 65 країн світу (65,2 %), що нижче за середній рівень (77,6 %) (рис. 9).

У галузі виробництва комп'ютерної, електронної та оптичної продукції Україна посідає 34 місце серед 65 країн світу (70,2 %), що нижче за середній рівень (71,7 %) (рис. 10).

У галузі виробництва електричного обладнання Україна посідає 33 місце серед 65 країн світу (64,6 %), що нижче за середній рівень (66,8 %) (рис. 11).

У галузі виробництва машин та обладнання Україна посідає 49 місце серед 65 країн світу (61,8 %), що нижче за середній рівень (76,9 %) (рис. 12).

Таким чином, аналіз частки національної доданої вартості в експорті України дає можливість зробити висновок, що в цілому в галузях добувної промисловості цей показник вище порівняно з іншими країнами світу, тоді як в галузях обробної промисловості – нижче, що підтверджує залежність вітчизняної промисловості від імпортованих комплектуючих на основі зарубіжних технологій. Це підтверджує, що в Україні практично відсутні наукомісткі й інноваційні стадії виробництва машинобудівної продукції. Технологічне відставання та скорочення промислового ви-

робництва, яке спостерігається протягом тривалого часу в економіці країни, призвели до занепаду національних високотехнологічних галузей промисловості [14]. Такий стан і тенденції розвитку вітчизняних галузей промисловості призвели до поглиблення спеціалізації України на експорті продукції низького ступеня переробки.

Необхідність зменшення впливу ризиків зовнішньоекономічної безпеки, залучення іноземних інвестицій для індустріалізації економіки України може бути досягнуто за рахунок підвищення концентрації наукомістких й інноваційних стадій виробництва в промисловості.

Ураховуючи світовий досвід, можуть бути визначені основні напрями державної політики щодо інтенсифікації залучення українських товаровиробників у глобальні ланцюги доданої вартості:

- ідентифікація необхідності підвищення концентрації наукомістких й інноваційних стадій виробництва в промисловості як ключової опори для економічного розвитку на рівні економічної стратегії держави;
- використання інститутів розвитку для забезпечення необхідних умов інтеграції українських підприємств у глобальні ланцюги доданої вартості (найбільший потенціал державної підтримки в досліджуваному аспекті мають національні фінансові інститути розвитку);
- державна підтримка експорту, яка, крім державного програмування та інституційного забезпечення, повинна включати покращання регуля-

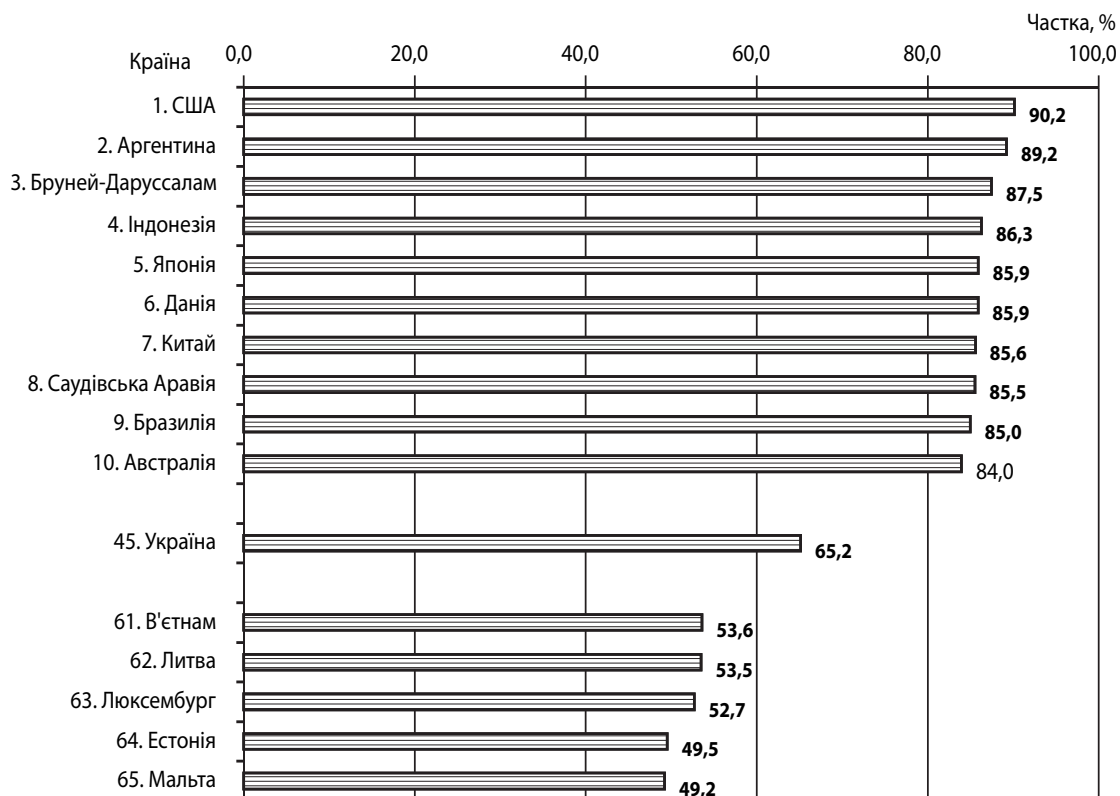

Рис. 8. Частка національної доданої вартості в експорті країн світу в галузі «Хімічні та фармацевтичні продукти» у 2018 р.

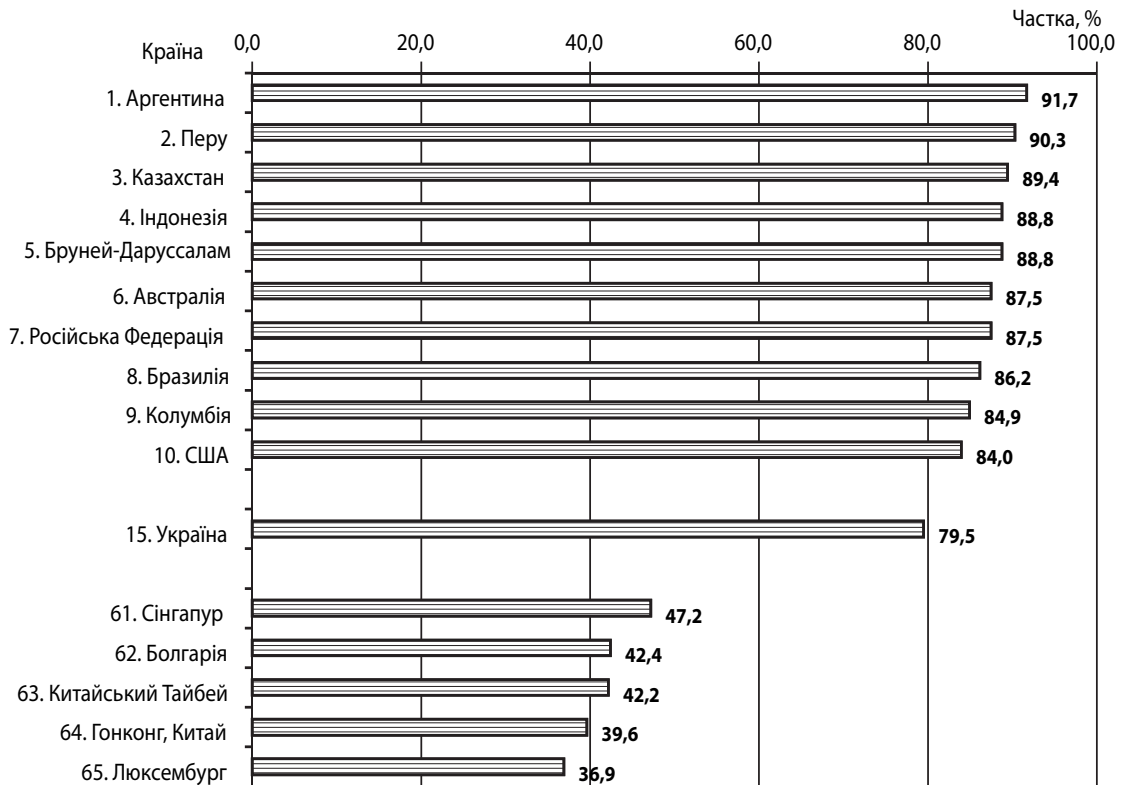

Рис. 9. Частка національної доданої вартості в експорті країн світу в галузі виробництва металів у 2018 р.

Джерело: розраховано авторами за даними [12; 13]

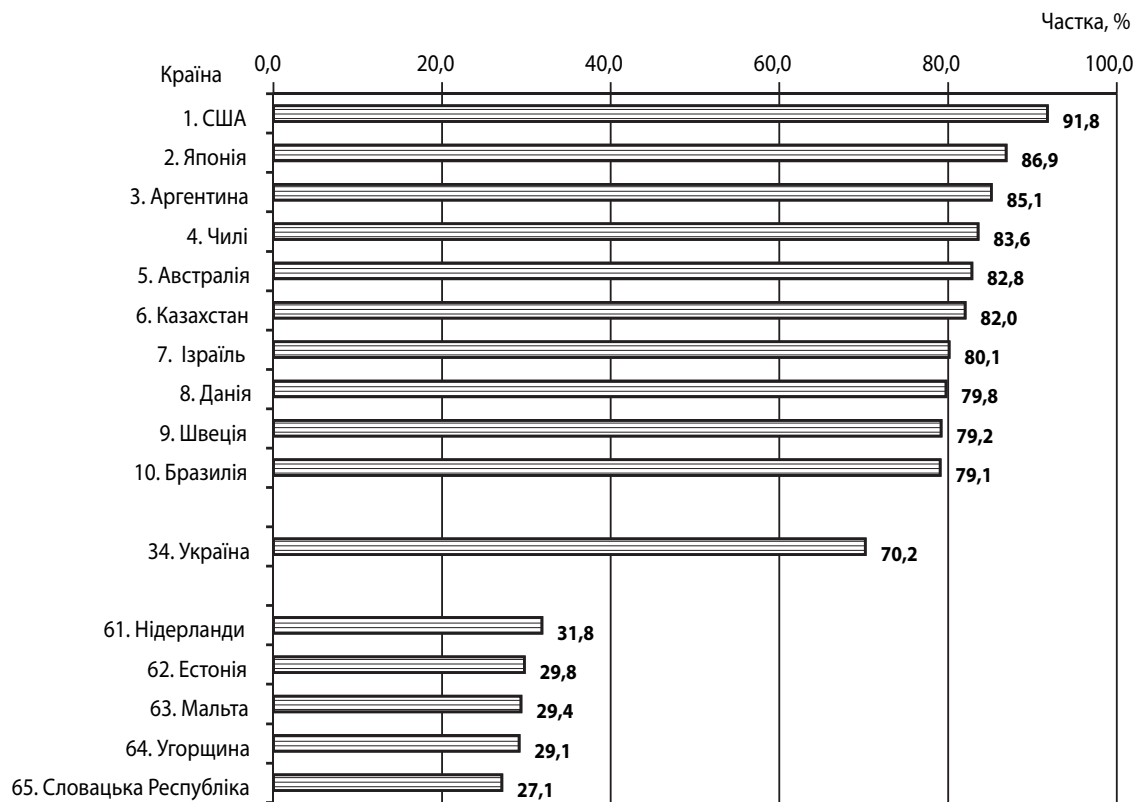

Рис. 10. Частка національної доданої вартості в експорті країн світу в галузі комп'ютерної, електронної та оптичної продукції у 2018 р.

Джерело: розраховано авторами за даними [12; 13]

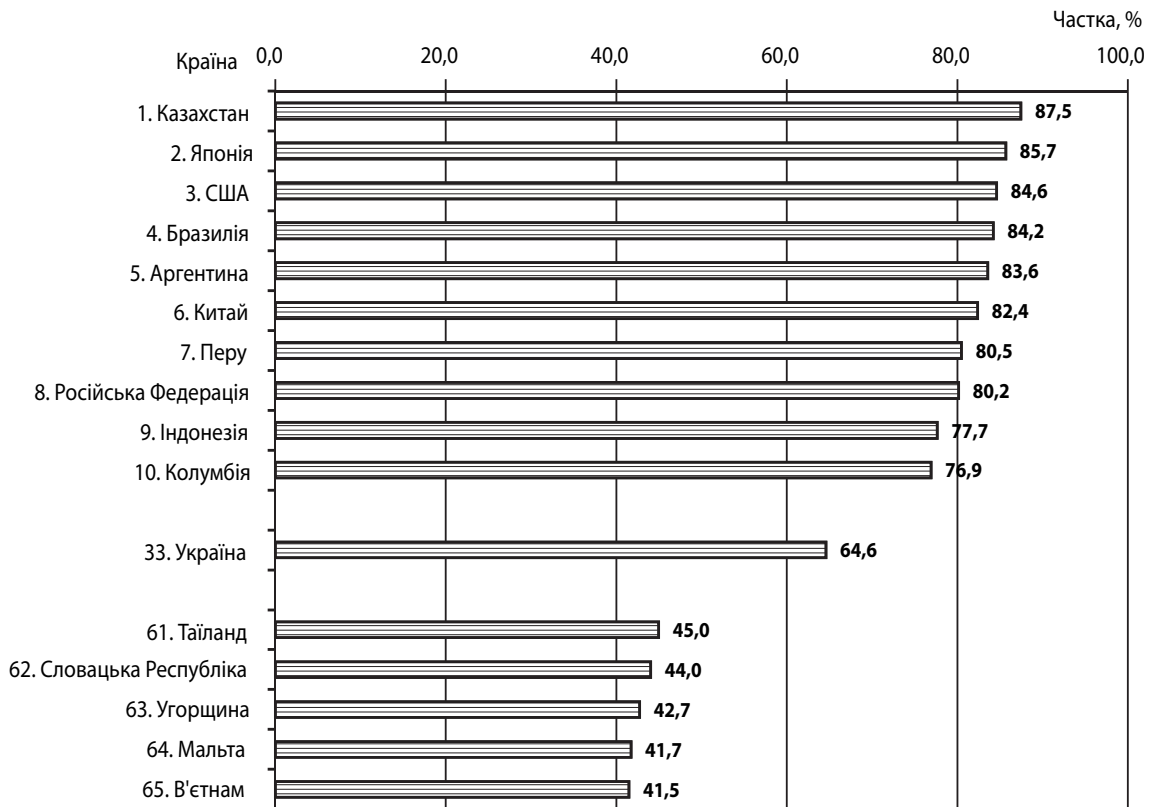

Рис. 11. Частка національної доданої вартості в експорті країн світу в галузі виробництва електричного обладнання у 2018 р.

Джерело: розраховано авторами за даними [12; 13]

торного середовища; формування інноваційної інфраструктури ринку та трансфер інновацій; акумулювання коштів на необхідні експортерам наукові дослідження; підтримка фінансового лізингу та франчайзингу; підготовка кадрів у сфері міжнародної торгівлі; послаблення податкового тиску; забезпечення партнерства місцевої влади та підприємницьких об'єднань; участь місцевої влади в регіональних і міжрегіональних торговельних асоціаціях; поширення інформації щодо експортних та інвестиційних можливостей підприємств регіону; надання консалтингових послуг та ін.;

- спеціальні економічні режими територіального характеру, що обумовлює використання компактного розташування високотехнологічних виробництв у контексті включення їх продукції в глобальні ланцюги доданої вартості;
- підсистема інструментів податкової політики, в тому числі спеціальні економічні зони та податкові режими галузевої спрямованості, локальні (елементні) податкові пільги.

Визначені ключові напрями державної підтримки є взаємозв'язаними та взаємозалежними, мають використовуватися одночасно та розглядатися як підсистеми, що утворюють систему державної підтримки залучення українських товаровиробників у глобальні ланцюги доданої вартості.

Висновки. Таким чином, в результаті проведеного дослідження можна зазначити таке:

1. У сучасних умовах поглиблення глобалізаційних процесів підвищується роль визначення обсягів експорту продукції з високою доданою вартістю, а також їх вбудовування в глобальні ланцюжки виробництва доданої вартості.
2. Запропонований методичний підхід до оцінки участі галузей промисловості України в глобальних ланцюгах створення доданої вартості дозволяє визначити стан залучення країни в процес міжнародного розподілу праці.
3. Найбільші частки в структурі експорту промисловості України у 2018 р. належать металургійному виробництву (18,27 %), сільському, лісовому та рибному господарству (16,72 %), виробництву харчових продуктів та напоїв (14,96 %). Тоді як високотехнологічні галузі промисловості в Україні мають незначну частку в структурі експорту.
4. Дослідження частки експорту у випуску окремих галузей промисловості показало, що найбільші частки експорту у випуску належать металургійному виробництву (63,57 %), виробництву електричного устаткування (60,45 %), виробництву машин та устаткування (59,65 %).
5. Високу частку національної доданої вартості в експорті мають такі галузі, як: добування кам'яного та бурого вугілля (85,57 %), добування сировини на-

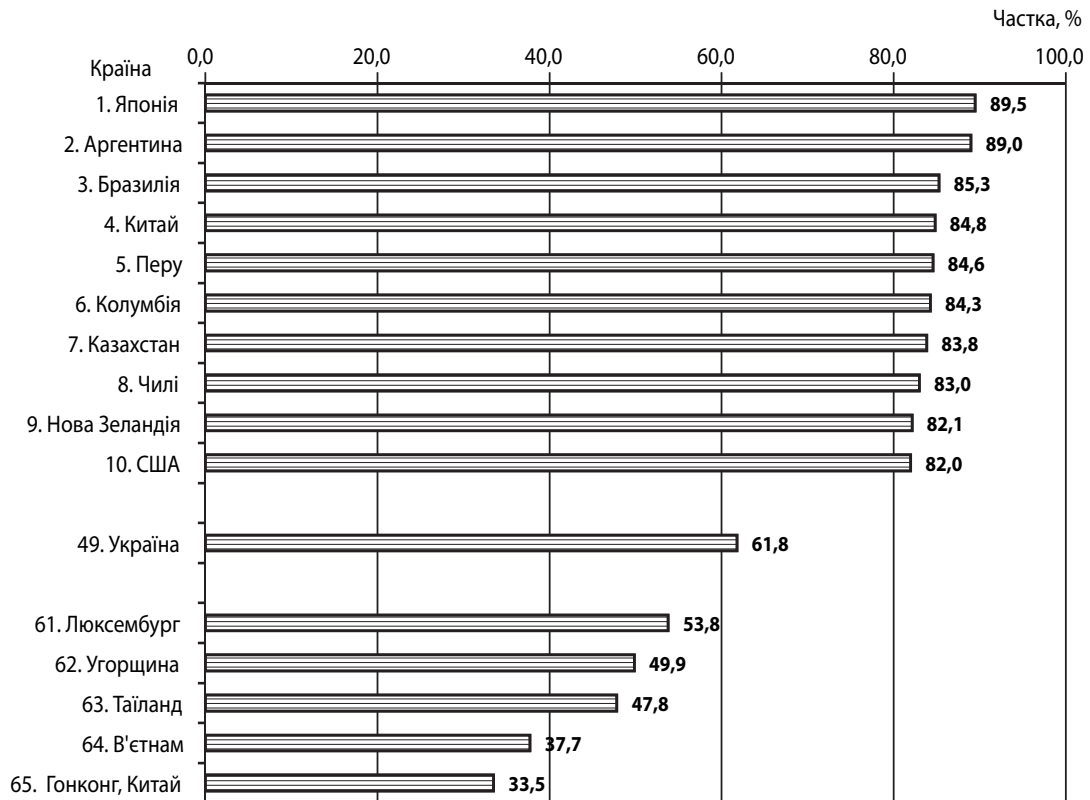

Рис. 12. Частка національної доданої вартості в експорті країн світу в галузі виробництва машин та обладнання у 2018 р.

Джерело: розраховано авторами за даними [12; 13]

фти та природного газу (82,91 %), виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (76,99 %), металургійне виробництво (76,77 %), добування металевих руд, інших корисних копалин та розроблення кар'єрів (75,54 %), сільське, лісове та рибне господарство (71,01 %).

6. Проведене позиціонування галузей промисловості в площині координат «частка в структурі експорту – частка національної доданої вартості в експорті» дозволило виділити галузі економіки, що мають частки в структурі експорту та національної доданої вартості експорті вище за середній рівень, і які мають високий вплив на економічну активність України як країни-експортеру.
7. Дослідження частки національної доданої вартості в експорті України порівняно з іншими країнами світу показало, що в галузях добувної промисловості цей показник вищий, тоді як в галузях обробної промисловості – нижчий за середній рівень, що підтверджує залежність вітчизняної промисловості від імпортних комплектуючих на основі зарубіжних технологій. В Україні практично відсутні наукомісткі й інноваційні стадії виробництва машинобудівної продукції, що призвело до поглиблення спеціалізації України на експорті продукції низького ступеня переробки.
8. Запропоновано напрями державної політики щодо інтенсифікації залучення українських товарови-

робників у глобальні ланцюги доданої вартості, які мають застосовуватися одночасно для більшого ефекту, а саме включати: ідентифікацію необхідності підвищення концентрації наукомістких й інноваційних стадій виробництва в промисловості на рівні економічної стратегії держави; використання інститутів розвитку; державну підтримку експорту; спеціальні економічні режими територіального характеру; підсистему інструментів податкової політики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hummels D., Ishii J., Yi K. The Nature and Growth of Vertical Specialization in World Trade. *Journal of International Economics*. 2001. No. 54. P. 75–96.
2. Koopman R., Wang Z. How Much of Chinese Exports Is Really Made in China? Assessing Foreign and Domestic Value-Added in Gross Exports. *Office of Economics Working Paper, U.S. International Trade Commission*. 2008. No. 2008-03-B
3. Jonson R. Five Facts about Value-Added Exports and Implications for Macroeconomics and Trade Research. *Journal of Economic Perspectives*. 2014. Vol. 28. No. 2. Spring. P. 119–142.
4. Chen X., et. al The Estimation of Domestic Value-Added and Employment Induced by Exports: An Application to Chinese Exports to the United States // *China and Asia: Economic and financial interactions / Y.-W. Cheung, K.-Y. Wong (eds.)*. Oxon : Routledge, 2009. P. 64–82.

5. Global Value Chains and Development: Investment and Value Added Trade in the Global Economy. *UNCTAD, DIAE*. 2013. No. 1. 32 p.
6. Кизим М. О., Хаустова В. Є., Шликова В. О., Крамарев Г. В., Пінчук А. О. Оцінки торгівлі доданою вартістю у світовій економіці. *Проблеми економіки*. 2018. № 4 (38). С. 19–29.
7. Кизим М. О., Крамарев Г. В., Іванова О. Ю., Хаустова В. Є. Теоретичні засади розвитку глобальних ланцюгів створення вартості. *Бізнес Інформ*. 2018. № 12. С. 39–50.
8. Быков А. А., Колб О. Д. Показатель «добавленная стоимость национального происхождения в экспорте»: расчет и возможности применения. *Белорусский экономический журнал*. 2016. № 1. С. 128–143. URL: http://edoc.bseu.by:8080/bitstream/edoc/30257/1/Bykov_A_A..s._128_143.pdf
9. Быков А. А., Высоцкий С. Ю., Хаустович Н. А., Хвалько Т. В., Полякова О. Ю., Шлыкова В. А. Сравнительный анализ торговли добавленной стоимостью в Беларуси и Украине. *Научные труды Белорусского государственного экономического университета*. 2019. Вып. 12. С. 63–72.
10. Тоцицкая И. Оценка добавленной стоимости в экспорте Беларуси *Банкаўскі вестнік*. КРАСАВІК. 2020. С. 3–11 URL: <http://www.nbrb.by/bv/articles/10746.pdf>
11. Guide to OECD's Trade in Value Added (TiVA) Indicators // OECD. 2019. URL: https://www.oecd.org/sti/ind/tiva/TiVA2018_Indicators_Guide.pdf
12. Таблиці «Витрати – випуск» (в цінах споживачів) за 2013–2018 рр. // Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Trade in Value Added (TiVA): Principal indicators // OECD. URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TIVA_2018_C1
14. Решетняк О. І. Оцінка витрат на дослідження та розробки галузей промисловості України. *Економіка та держава*. 2020. № 9. С. 44–51.
DOI: 10.32702/2306-6806.2020.9.44
- Origin in Exports»: Calculation and Application Possibilities]. *Belorusskiy ekonomicheskiy zhurnal*. 2016. http://edoc.bseu.by:8080/bitstream/edoc/30257/1/Bykov_A_A..s._128_143.pdf
- Chen, X. "The Estimation of Domestic Value-Added and Employment Induced by Exports: An Application to Chinese Exports to the United States". In *China and Asia: Economic and financial interactions*, 64-82. Oxon: Routledge, 2009.
- "Global Value Chains and Development: Investment and Value Added Trade in the Global Economy". *UNCTAD, DIAE*, no. 1 (2013).
- "Guide to OECD's Trade in Value Added (TiVA) Indicators". OECD. 2019. https://www.oecd.org/sti/ind/tiva/TiVA2018_Indicators_Guide.pdf
- Hummels, D., Ishii, J., and Yi, K. "The Nature and Growth of Vertical Specialization in World Trade". *Journal of International Economics*, no. 54 (2001): 75-96.
- Jonson, R. "Five Facts about Value-Added Exports and Implications for Macroeconomics and Trade Research". *Journal of Economic Perspectives*, vol. 28, no. 2, Spring (2014): 119-142.
- Koopman, R., and Wang, Z. "How Much of Chinese Exports Is Really Made in China? Assessing Foreign and Domestic Value-Added in Gross Exports". *Office of Economics Working Paper, U.S. International Trade Commission*, no. 2008-03-B (2008).
- Kyzym, M. O. et al. "Otsinky torhivli dodanoi vartistiu u svitovii ekonomitsi" [Estimating Trade in Value Added in the World Economy]. *Problemy ekonomiky*, no. 4 (38) (2018): 19-29.
- Kyzym, M. O. et al. "Teoretychni zasady rozvytku hlobalnykh lantsiuhiv stvorennia vartosti" [The Theoretical Foundations of the Development of Global Value Chains]. *Biznes Inform*, no. 12 (2018): 39-50.
- Reshetniak, O. I. "Otsinka vytrat na doslidzhennia ta rozrobky haluzei promyslovosti Ukrainy" [Estimation of Expenses for Research and Development of Industries of Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 9 (2020): 44-51.
DOI: 10.32702/2306-6806.2020.9.44
- "Tablytsi «Vytraty - vypusk» (v tsinakh spozhyvachiv) za 2013-2018 rr." [Tables «Costs - Output» (in Consumer Prices) for 2013-2018]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. <http://www.ukrstat.gov.ua>
- "Trade in Value Added (TiVA): Principal indicators". OECD. https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TIVA_2018_C1
- Tochitskaya, I. "Otsenka dobavlennoy stoimosti v eksporte Belarusi" [Assessment of Value Added in the Export of Belarus]. *Bankauski vesnik*. KRASAVIK. 2020. <http://www.nbrb.by/bv/articles/10746.pdf>

Стаття надійшла до редакції 12.08.2020 р.